

“RAQAMLI ASRDA INSONIYAT: INSONIYATDA AXBOROT MADANIYATINING O‘RNI”

Qo‘qon Davlat Universiteti
Milliy g'oya, huquq kafedrası
katta o'qituvchisi (phd)
Abdupattaev Hasanboy
Qo‘qon Davlat Universiteti
Matematika yo‘nalishi 2-bosqich
talabasi
G‘ulomiddinova Mubinaxon

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot madaniyatining inson hayotidagi ahamiyati, uning shakllanish omillari hamda zamonaviy jamiyatda axborot bilan ishlash madaniyatining axloqiy, ijtimoiy va texnologik jihatlari tahlil qilingan. Axborot oqimlari sharoitida shaxsning media va axborot savodxonligini rivojlantirish zaruriyati yoritiladi. Shuningdek, raqamli asrda axborot bilan to‘g‘ri munosabatda bo‘lishning afzalliklari va xavflari haqida fikr yuritiladi.

Tayanch so‘zlar: axborot madaniyati, media savodxonlik, raqamli jamiyat, axborot xavfsizligi, axborot etikasi, texnologik taraqqiyot, shaxs, ong, madaniyat.

Annotation: This article examines the significance of information culture in human life, the factors influencing its formation, and the ethical, social, and technological aspects of information management in modern society. It emphasizes the necessity of developing media and information literacy in the context of increasing information flows. The paper also discusses the advantages and potential risks of maintaining a balanced attitude toward information in the digital age.

Keywords: information culture, media literacy, digital society, information security, information ethics, technological development, personality, consciousness, culture.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение информационной культуры в жизни человека, факторы её формирования, а также этические, социальные и технологические аспекты обращения с информацией в современном обществе. Подчеркивается необходимость развития медиа- и информационной грамотности в условиях растущих информационных потоков. Также анализируются преимущества и риски правильного отношения к информации в цифровую эпоху.

Ключевые слова: информационная культура, медиаграмотность, цифровое общество, информационная безопасность, информационная этика, технологическое развитие, личность, сознание, культура.

Bugungi kunda insoniyat hayotining barcha jabhalarini axborot texnologiyalarisiz tasavvur etish qiyin. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli ommaviy axborot vositalari orqali insonlar ulkan hajmdagi ma'lumotlar bilan yuzma-yuz kelmoqdalar. Shu sababli, har bir inson uchun axborot madaniyatini shakllantirish — zamon talabi hisoblanadi. Axborot madaniyati insonning nafaqat texnik vositalardan foydalanish ko'nikmasini, balki tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, ishonchli manbalarni ajrata olish, axloqiy va huquqiy me'yorlarga amal qilishni ham o'z ichiga oladi.

Axborot madaniyati tushunchasi va mohiyati

Axborot madaniyati — bu insonning axborotni izlash, qayta ishlash, uzatish va undan to'g'ri foydalanish madaniyatidir. U shaxsning bilim saviyasi, dunyoqarashi, texnologik ko'nikmalari va ijtimoiy mas'uliyati bilan chambarchas bog'liq.

Axborot madaniyati inson faoliyatining barcha sohalarida — ta'lim, fan, ishlab chiqarish, boshqaruv va kundalik hayotda muhim o'rin tutadi. Bu madaniyat yordamida inson atrofidagi axborot muhitini tartibga soladi, shovqinli ma'lumotlar orasida haqiqatni ajrata oladi.

Media va axborot savodxonligining ahamiyati

Media savodxonlik — axborot madaniyatining ajralmas qismidir. U insonni faqat iste'molchi emas, balki faol axborot yaratib, baholay oluvchi subyektga aylantiradi.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarda soxta xabarlar, manipulyativ ma'lumotlar, reklamalar va yolg'on yangiliklar ko'paygani sababli, har bir shaxsning media savodxonligi ijtimoiy barqarorlikning kafolati bo'lib qolmoqda.

Masalan, OAVda tarqatilayotgan har bir xabarni tanqidiy tahlil qilish, manbalar ishonchligini tekshirish va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish — bu zamonaviy insonning muhim ko'nikmalaridir.

Axborot madaniyatining axloqiy va ijtimoiy jihatlari

Axborotdan foydalanishda etik tamoyillarni unutmaslik lozim. Har qanday ma'lumotni tarqatishda boshqalarning shaxsiy hayotiga aralashmaslik, yolg'on yoki nafratga undovchi xabarlarni tarqatmaslik axborot madaniyatining muhim belgilaridan biridir.

Shuningdek, axborot madaniyatiga ega inson axborotdan ijobiy maqsadlarda — ta'lim, o'zini rivojlantirish, madaniyat va fan yutuqlarini targ'ib qilish yo'lida foydalanadi.

Raqamli asrda axborot madaniyati muammolari

Raqamli jamiyatning tez sur'atlarda rivojlanishi bilan birga, axborot madaniyatining yangi muammolari ham paydo bo'lmoqda. Bular qatoriga kiberxavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan soxta kontent (deepfake), "axborot charchoqligi" va "raqamli qaramlik" holatlari kiradi.

Shu bois, axborot madaniyatini rivojlantirish — bu faqat texnologiyani o'rganish emas, balki inson ongini axborot oqimlari ichida yo'qotmaslikni ta'minlashdir.

Axborot madaniyatini rivojlantirish yo'llari

Ta'lim tizimida media va axborot savodxonlik fanlarini joriy etish.

O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

Internetda axborot xavfsizligi madaniyatini mustahkamlash.

Axborot madaniyati — insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi hisoblanadi. U nafaqat texnologik, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham o'zida mujassam

etadi. Zamonaviy jamiyatda axborot madaniyati darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, jamiyatning ijtimoiy ong, demokratiya va erkinlik darajasi ham shunchalik yuksak bo'ladi.

Axborot madaniyati — bu insonning axborotni izlash, tahlil qilish, to'g'ri talqin etish va undan foydalana bilish qobiliyatidir. Bu nafaqat texnik bilim, balki ma'naviy, axloqiy mas'uliyatni ham talab etadi. Chunki har bir ma'lumot — bu kuch, va bu kuchni qanday ishlatish inson madaniyatiga bog'liq.

Shunday ekan, har bir inson axborot bilan ishlashda mas'uliyatli, tanqidiy fikrlovchi va madaniyatli bo'lishi zarur.

Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda birgina yolg'on xabar butun jamiyatda vahima, ishonchsizlik yoki nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Aksincha, to'g'ri, ishonchli, tekshirilgan axborot esa tinchlik, hamjihatlik va taraqqiyotga xizmat qiladi. Demak, axborot madaniyati — bu insoniyatning o'zaro ishonch ustuniga qurilgan ko'prigidir.

Raqamli dunyoda inson mas'uliyati

Texnologiyalar rivojlanib, sun'iy intellekt, virtual haqiqat, internet tarmoqlari hayotimizning ajralmas qismiga aylangani sari, axborot oqimlari ham keskin ko

Yoshlar raqamli dunyoning eng faol ishtirokchilari bo'lib, ularning axborot bilan ishlash madaniyati jamiyatning kelajak yo'nalishini belgilaydi. Shu bois maktab va oliy ta'lim tizimida media savodxonlik, raqamli odob va axborot gigiyenasini o'rgatuvchi fanlar joriy etilishi maqsadga muvofiq.

O'zbekiston ta'lim tizimida bu borada dastlabki qadamlar tashlangan. "Raqamli avlod" dasturi doirasida yoshlarni internet madaniyati, raqamli etik va ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatish bo'yicha treninglar o'tkazilmoqda.

Yoshlar nafaqat texnologiyani o'rganishlari, balki undan madaniyatli, mas'uliyatli va axloqiy tarzda foydalanishni ham bilishlari zarur.

Bugungi kunda inson har kuni minglab xabarlarini qabul qiladi. Ularning aksariyati hissiyotga, qo'rquvga yoki stressga sabab bo'ladi. Shuning uchun axborot gigiyenasi — bu ongli ravishda axborot oqimini boshqarish, keraksiz ma'lumotlardan voz kechish, ijobiy kontentga e'tibor qaratish demakdir.

Masalan: Har kuni yangiliklarni cheklangan vaqtda o‘qish;

Fikrni buzuvchi “manipulyativ kontent”dan uzoq turish;

Ijtimoiy tarmoqlarda vaqtni me’yorda sarflash — bular axborot gigiyenasining asosiy qoidalaridir.

Psixologlar fikricha, axborot gigiyenasi insonning ruhiy barqarorligi, diqqatni jamlash va ijtimoiy munosabatlarni sog‘lom saqlashda beqiyos ahamiyatga ega.

Raqamli asrda insonning madaniyati faqat kitob yoki san’at orqali emas, balki axborotdan qanday foydalanishi orqali ham baholanadi. Axborot madaniyati, raqamli odob va axborot gigiyenasi — bu zamonaviy insonning uch asosiy fazilatidir.

Har birimiz raqamli makonda madaniyatli, mas’uliyatli va axloqiy shaxs sifatida faoliyat yuritgan holda, sog‘lom axborot muhitini yaratishimiz mumkin. Chunki raqamli odob — bu faqat texnologiya bilan ishlash san’ati emas, balki insoniylikni raqamli shaklda namoyon etish madaniyatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To‘xliyev, B. “Axborot madaniyati asoslari.” – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021.
2. UNESCO. “Media and Information Literacy Curriculum for Teachers.” – Paris, 2022.
3. Karimov, I. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.” – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi. – 2020-yil.
5. Castells, M. “The Information Age: Economy, Society and Culture.” – Blackwell, 2010.